

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Br. Radvánszky Béla †. A magyar tudományosságot érzékeny veszteség érte br. *Radvánszky* Béla május hó 2-án bekövetkezett gyászos elhunytával. Vele történeti multunk lelkes kutató munkása s mások tudományos törekvéseinek agilis pártfogója szállt sírba. Közel negyven esztendőre terjedő irodalmi munkássága főként hazánk művelődéstörténeti emlékeinek felkutatására, kiadására s rendszeres feldolgozására irányult s e tekintetben különösen »Magyar családélet és háztartás a XVI. és XVII. században«, valamint »Házi történelmünk emlékei« cz. munkái bírnak kiváló jelentőséggel, bár irodalomtörténeti dolgozatai, köztük Rimay János munkáinak kiadása is számos eddig ismeretlen adattal gyarapították a tudományt. Néhai br. *Radvánszky* Béla ezen történelmi és irodalomtörténeti kutatásai mellett, melyek bővebb méltatása meghaladja folyóiratunk keretét, hazánk múzeum- és könyvtár-ügyével is behatóan foglalkozott, a miről 1881-ben, mint a M. N. Múzeum ügyeinek megvizsgálására kiküldött országos bizottság jegyzője, egy terjedelmes, számos gyakorlati s tudományos szempontból egyaránt értékes megfigyelésben, tanácsban bővelkedő memorandum kidolgozásával tett tanúságot. E dolgozat, mint a M. N. Múzeum hivatalos közlönyében, folyóiratunkban¹ látott napvilágot. A könyvészet iránti érdeklődésének tanujele továbbá folyóiratunk egy másik évfolyamában² közzétett tanulmánya *Bod* Péter könyvtáráról, melynek eredeti jegyzéke a bárói család sajkókazai levéltárában őriztetik.

Br. *Radvánszky* Béla mint könyvgyűjtő is elismerést érdemel; bár nem volt bibliofil a szó azon értelmében, hogy a könyvet annak könyvészeti értékeért becsülte volna, mint történeti kutatásainak nélkülözhetetlen segédeszközét azonban szorgalmasan gyűjtötte a hatvanas évek eleje óta, közel kétezer koronát áldozván évenként könyvtára gyarapítására. Elhunytakor gyűjteménye mintegy 14.000 kötetre volt tehető s vagy száz darab, históriai vonatkozású régi magyar nyomtatványt is tartalmazott. Jellegét a hazai s külföldi, de a magyar történelemmel kapcsolatos érdekű, okmánytárak, kritikai forráskiadások, családtörténelmi s heraldikai dolgozatok gazdag sorozata adta meg, melyek ily teljes gyűjteménye kevés magánkönyvtárban található fel s nem egy közkönyvtárnak is igaz díszére válnék.

¹ 1881. évf. 31—63 ll.

² 1884. évf. 58—86 ll.

A Hiteles helyek levéltárainak orsz. főfelügyelősége. Ő cs. és ap. kir. felségének Bécsben 1906. márcz. 28. kelt legfelsőbb elhatározása értelmében a nmélt. v. és k. o. minisztérium 1533 eln. sz. a kiadott rendeletével szabályozta a hiteles helyek levéltárai fölött gyakorlandó felügyeleti jogát. E szabályzat 2. §. a értelmében e felügyelet célja időközönként meg-cztendő vizsgálat útján biztosítékot és megnyugvást szerezni a felől, hogy a levéltárak oly helyiségben őriztetnek, melyek tűzveszélytől s nedvességtől kellően meg vannak óva és minden tekintetben teljes biztonságot nyújtanak, rendben tartatnak s hivatalos és tudományos használatuk nehézségeibe nem ütközik. A felügyeletet a v. és k. o. miniszter a hiteles helyek levéltárainak országos főfelügyelője útján gyakorolja akit a miniszter előterjesztése alapján, három évi időtartamra, Ő felsége nevez ki. A főfelügyelő alá van rendelve egy felügyelő, akit a miniszter nevez ki ugyanazon három évi időtartamra. A főfelügyelőség hatásköre egyrészt a levéltárak használhatósága és megbízhatósága érdekében szükséges intézkedések megállapítása végett megindítandó tárgyalásokra, másrészt azok helyszíni megvizsgálására terjed.

Ő felsége f. é. márcz. hó 28-án kelt legfelsőbb elhatározásával a hiteles helyek levéltárainak főfelügyelőjévé Kollányi Ferencz jaáki apátot, a M. Nemz. Múzeum Széchényi Orsz. könyvtáranak igazgató-őrét méltóztatott kinevezni.

A Múzeumok és Könyvtárak Országos Szövetsége 1906. évi közgyűlése május 24-én zajlott le a Magyar Nemzeti Múzeum disztermében. *Wlassics* Gyula v. b. t. t. elnök, a nagy számban egybegyűlt közön-ség előtt, magas szárnyalású kulturpolitikai beszéddel nyitotta meg a köz-gyűlést, melynek eszmemenetét a következőkben ismertetjük.

Wlassics beszéde elején a hazafiúi fájdalom igaz hangján emlékezett meg az elmúlt esztendő szomorú politikai eseményeiről, melyek ha nem is akadályozták meg, legalább is késleltették a múzeumi és könyvtári ügy termézetes fejlődését; majd hálás szavakkal méltatta Ő Felsége, érdemeit »a ki a legszebb babért fonta homloka köré, midőn igazán királyi érzelmével a nemzetet magához ölelte, és most a nemzet nagyarányú haladásának útja ismét nyitva áll. A béke napjaiban azonban — teszi hozzá — senkinek sem szabad. megfelekedezni azokról, a miket a megpróbáltatás idején tanultunk«. Megtanultuk pedig azt, hogy nemzeti erőnk több oldalról megerősítésre szorul. E megerősítés legcélravezetőbb módja a nemzet értelmi és erkölcsi jellemének tökéletesítése lévén, a népműveltség fejlesztésére kell törekednünk. Annival is inkább, mert »cselekvő politikánk vezéreszméje is az, hogy a nép legszéle-sebb rétegeit a magyar alkotmány joggal rubázza fel.« A műveltség általánosításának e nagy és nemes munkájában az orsz. szövetségben egyesült kultur-tényezőknek is szép feladat jutott osztályrészül.

»A népművelési eszközök sorozatában a felnőttek művelésének folyto-nossága a leghatalmasabb tényező. Az ingyenes népoktatást, az ifjúsági könyvtár közművelődési értékét a népkönyvtárakkal és a különféle tanfolyamokkal tudjuk csak igazán fokozni. A leghatalmasabb nemzetek Amerika, Anglia, Franciaország, a német birodalom államainak ezen irányú munkájából érde-kes adatokat ismerünk, melyek igazolják, mily fontosságot tulajdonítanak a

felnőtt társadalom művelési eszközeinek. Milliókra megy azok száma, kik a felnőttek számára rendezett tanfolyamokon vesznek részt és százazrekre megy a tanfolyamok száma évenként.

Annak az eszmekörnek, melyet a paedagógiai irodalomban ma kultur-szociálizmusnak vagy szociális kulturának neveznek, teljes odaadással kell szolgálatára állnunk . . .

Éreznünk kell, uraim, hogy a népkönyvtár ügye, mely gondozásunkra van bízva, fontosságban az idők fejlődésével mindig csak nagyobb súllyra emelkedik. Az értelmi és erkölcsi jellem jórészt a szellemi táplálékból alakul ki. Ezért nem az a főkérdés, *hányan olvassák* népkönyvtárainkat, de a népműveltség összértékére az a döntő, hogy *hány olvasónál emelkedett az olvasás folytán az értelmi és erkölcsi jellem színvonala* . . . Ezért nekünk azokról a módokról és eszközökről is kell gondoskodnunk, melyek azt biztosítják, hogy az *olvasás* haszonnal is járjon. Csak akkor tudok örülni az analfabéták kevesbedésének, ha az, a ki nem *analfabéta, tud is olvasni*. Betűt ismerni nem elég. Jól mondja egy paedagógiai író, hogy »az a ki nem analfabéta, nem mindig tartozik egyúttal az olvasni tudók közé is, a ki nem tartozik ezek közé, csak abban különbözik a többi analfabétától, hogy ismeri a betűket, talán le tudja írni a nevét.«

A legelsőrendű feladat tehát az, hogy a népkönyvtár és az ifjusági könyvtár tanítsanak meg olvasni, mert a népkönyvtár is csak így jár értelmi haszonnal. A népkönyvtárnál pedig a főszempont az legyen, hogy minél tökéletesebb és minél tanulságosabb könyvek álljanak rendelkezésre. Ezért tartom életbevágó ügynek azt, hogy legnevesebb íróink és tudósaink ne tartsák színvonaluk alatt álló feladatnak az ifjusági és népkönyvtárakba műveket írni, vagy legalább, ha maguk épen nem tudnak népies irányban írni, megbízható anyagot szolgáltatassanak azoknak, a kik azt népiesen feldolgozni tudják . . .

Nagyobb gondot kell arra is fordítanunk — hogy a Könyvtáraknak *felhasználását* minél nagyobb nyilvánossággal ellenőrizzük. Statisztikát vezetünk arról és népkönyvtárainknál is megkezdtük annak gyűjtését, hogy mely írókat, mely könyveket kedveli leginkább az olvasóközönség. Ebből képet alkothatunk magunknak arról, hogy mi képezi az olvasóközönség legelterjedtebb szellemi táplálékát, de egyúttal levonhatjuk a tanulságot. Résen kell lennünk, hogy az esetleges téves vagy túlságosan egyoldalú kedvteléseket ellensúlyozzuk és jóakarató tanácscsal, vezetéssel más irányba tereljük az olvasóközönség figyelmét. Én nagyon gyönyörködtem abban, a mit a »Literarisches Echo«-ban nemrég olvastam. Ezen lap szerkesztősége csaknem évenként a nagy kölcsönkönyvtárakhoz fordul azzal a kérdéssel, hogy mely szépirodalmi műveket keresik leginkább? Csaknem kétszázra terjedő kölcsönkönyvtár statisztikája állott 1905-ben a szerkesztőség előtt és kitűnt, hogy a »Götz Krafft«-ot olvasták legtöbben. Erre a német sajtó — mondhatnám csaknem minden közege — foglalkozott ezzel a kérdéssel. Felvilágosító cikkek jelentek meg, melyekben kifejtették, hogy a Götz Krafft-regényciklus művészi értéke csekély arra, hogy komoly olvasók oly tömegesen olvassák, sőt megcségyenítő, hogy a statisztikában oly előkelő helyre jutott. Hasábokon foglal-

koztak a német politikai lapok ezzel a kérdéssel és a mennyire ostromolták a »Götz Krafft«-bálványozást, ép oly örömmel hirdették, hogy a közönség helyes utakon jár, midőn Hesse Hermann, Ernst Ottó, Viebig Clara, Ompteda György, Ganghofer Lajos, Mann Thomas és Böhm Margit érett elbeszélő termékeit keresi fel — mert a »Götz Krafft« után ezen íróknak volt a legnagyobb keletük.

Mi is sokat tanulhatunk ebből a módszerből. A legnagyobb nyilvánosság ellenőrzése alá kell helyezni nálunk is az olvasási statisztika eredményeit.

Fontos, hogy arról felvilágosítsuk a népet, hogy ne a több évre felosztott rémregényeket tartalmazó kalendárium rabló- és tündérhistoriájában keresse szellemi táplálékát. De ez nem elég. Szükséges még, hogy a komolyabb néplapokban komoly kulturpolitikuskok foglalkozzanak az olvasási statisztika eredményének tanulságaival és felvilágosító, oktató, irányzó cikkekben segítségükre legyenek a lelkes és buzgó könyvtárvezetőknek, kiknek első sorban az a kötelességük, hogy a könyveket ne csak olvasásra adják a nép kezébe, de irányítsák és vezessék is a könyvtár népművelő feladatát. Rendkívül érdemes munka ez, melynek teljesítése mindenkit önérzettel tölthet el — hisz ha nemzetünk sorsa attól függ, mily fokon áll a nép értelmi és erkölcsi színvonala — akkor ennek gazdagításánál érdemesebb szolgálat alig van.«

Ily irányú kulturális teendőink méltatásával kapcsolatban emlékezett meg az elnök arról a súlyos veszteségről, mely a népkönyvtárak ügyét *György Aladár*nak, a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Tanácsa helyettes titkárának ez év elején történt elhunytával érte.

»Hogy ki volt ő a magyar közművelődés terén, azt ebben a körben mindenki tudja. Az ő értelmi értékét és erkölcsi jellemét mindenki becsüli. Tudja, hogy lelkének minden gazdagságát a népművelés nagy céljának szentelte. Nem volt számbavehető közművelődési egyesület, melyben magának mást kért volna, mint munkát. A dicsőséget szívesen engedte át másoknak de az eredmény sikerének örömeiben nemes szívét senki sem multa felül. A földrajzi és paedagógiai tudomány a művelődéstörténet terén becses művek őrzik meg nevét. A társadalmi téren a Mária Dorottya egyesület, a Tanítónők Otthona az ő lelkes fáradozásának eredménye. A könyvtárak és múzeumok ügyében sok kérdés megoldását az ő rokonszenves, az ellentéteket kiegyenlítő humanus működése tette lehetővé. Igaz és nemes jellem volt. Minden önszerzet nélkül tudta szeretni a hazát. Lelke csupa szelidség, de azért az erély lelkesedésével és szívós kitartásával tudott küzdeni az igazságért. Csak így magyarázható meg az a siker, melyet működésével elérni tudott.

Mindenütt örömmel látták, mert tudták: ime egy férfiú, ki magának semmit sem kér. Nagyobb arányú harcosai voltak a magyar közművelődés ügyének, de odaadóbban, lelkesebben, önzetlenebbül senki sem járult a magyar közművelődés oltára elé mint ő. Mindenét letette erre az oltárra. Megérdemli, hogy annak emlékét, a ki önfelelődozással és annyi eredménnyel élt a magyar közművelődés szolgálatában — az utókor megőrizze.

A legméltóbb emlék az leend — ha minél többen követjük példáját

és önfeledten, úgy mint ő, lelkünk egész melegével, értelmünk minden gondolatával szolgáljuk a legnemesebbet — a magyar közművelődés ügyét.«

A megnyitó beszédet követő eljenzés megszűntével *Schönherr* Gyula dr. titkár bemutatta a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsának, valamint az Országos Főfelügyelőségnek évi jelentéseit, nemkülönbön a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa 1904. évi zárószámadásainak megvizsgálásáról szóló jelentést, mely jelentéseket a közgyűlés egyhangulag tudomásul vette.

E jelentések közül az orsz. főfelügyelőségét ez alkalommal nem ismertetjük, minthogy annak könyvtári részéről olvasóink »Vidéki könyvtáraink« czímen szerehetnek annak idején részletes tudomást. Az Orsz. Tanács jelentéséből pedig kiragadjuk a következőket: A tanács fő tevékenysége, mint ismeretes, a népies intézmények ügyének irányítása. E földadatának két módon igyekszik megfelelni: új népkönyvtárak létesítésével és a már létezők gyarapításával. E czélból jelentékeny összegekkel segítette azokat a közművelődési egyesületeket, a melyek népkönyvtárak fölállítására útján szolgálják a magyarság szellemi érdekeit.

Kiválóan üdvös intézkedés volt a tanács részéről, hogy az olvasókedv helyes irányba terelése érdekében részletes jegyzékben állította össze azoknak a műveknek a jegyzékét, a melyeket alkalmasnak talált a nép lelki életének helyes irányítására. Ez a jegyzék legutóbb második bővített kiadásban jelent meg és mintegy ezerkét száz mű címét sorolja föl. Ez volt az utolsó munkája *György* Aladárnak, a népművelés lelkes barátjának, a ki annak befejeztével megvált a tanácsnál viselt állásától. Néhány hónap mulva bekövetkezett halálával a tanács egyik legbuzgóbb munkatársát veszítette el. Az olvasókedv fokozásával függ össze a tanácsnak az az intézkedése, hogy a földművelési minisztérium által alapított gazdasági könyvtárak anyagát szépirodalmi művekkel egészítette ki s ezzel a földművelő népet jobban hozzászoktatta a könyvtár használatához. Erre a célra első ízben 7000 koronát áldozott s újabb 7000 koronát szánt a további szükségletek fedezésére.

Nagyjelentőségű lépés a népkönyvtárak szervezésére irányuló mozgalomban a közoktatásügyi kormánynak az az intézkedése, a melylyel a tanfelügyelőket utasította, hogy a tanácsnak e téren kifejtett működését figyelemmel kísérjék és a rendelkezésükre álló eszközökkel támogatassák.

A tanács hatáskörébe az 1905. évben 300 nép- és vándorkönyvtár tartozott, melyek az egész országra kiterjedő hálózatban szolgálták a magyarság körét. Népkönyvtárak felállítására ez évben 24,360 kor., vándorkönyvtárak létesítésére 12,000 kor., egyes, népkönyvtárakat fenntartó egyesületek ily irányú támogatására 32,940 kor., könyvtárkezelők jutalmazására pedig 1000 kor. fordított.

A jelentések kapcsán *Gyalui* Farkas, a kolozsvári egyetemi könyvtár őre, a népkönyvtári ügynek intenzívebb fejlesztésére, teljesen nyilvános, olvasóteremmel kapcsolatos könyvtárak létesítésére, az ilyen könyvtárak szaporítására s e végből a legerőteljesebb akcióra, egyúttal az állam részéről nagyobb anyagi hozzájárulás kieszközölésére hívta föl a tanács figyelmét, *Szántó* dr. osztálytanácsos pedig az államok hivatalos kiadványai között létesítendő cserviszony tárgyában kér a tanácstól megfelelő lépéseket.

Wlassics Gyula elnök kijelentette, hogy a tanács mindkét kérdéssel foglalkozott és igyekezni fog azokat mielőbb a megoldás stádiumába juttatni.

Az Országos Tanács 1905. évi zárószámadásainak bemutatása után számvizsgáló bizottságot küldtek ki, melynek tagjai *Szendrey* János és *Hagel* Pál.

Ezután a *György* Aladár elhunytával üresedésbe jött egyik titkári állásra a közgyűlés egyhangú bizalma *Schönherr* Gyula egyet. magántanárt, nemzeti múzeumi igazgatóórt emelte. Az öt tanácsi tagsági helyre a következők választottak be: *Berzeviczy* Albert, *Pósta* Béla, *Sándor* József, *Szily* Kálmán, *Zsilinszky* Mihály.

Az elnök ajánlatára a közgyűlés egyhangú lelkesedéssel a szövetséget a következő szakfériaakkal egészítette ki: *Darányi* Ignác földművelésügyi miniszter, a ki a földművelési könyvtárak szervezése körül szerzett nagy érdemet, *Semsey* Andor, *Szell* Kálmán és *Thallóczy* Lajos.

Következtek a szakbeli előadások. Elsőnek *Teleky* Sándor gróf tartott előadást e czímen: *Múzeumok és népművelés*. Előadásában ismerteti a közoktatási átalakulást, a mely a középkorból eredő verbalizmussal szemben az iskolát a mindennapi élettel szorosabb és termékenyebb kapcsolatba hozni igyekszik. Kifejti, hogy az általános tanítás és szabad érvényesülés korában a népesség széles rétegének művelése hatalmas lépésekkel halad előre. Épp e téren a népies múzeumoknak nagy szerep jut. Ismerteti a különböző külföldi népies múzeumok működését és szól a skandináv kerti múzeumokról, a melyeknek meghonosítását nálunk is kulturérdeknek jelzi. Ismerteti előadása végén a népies múzeumok céljait, sikeres működésének eszközeit és azon óriási jelentőséget, melylyel a nép széles rétegeinek a nemzeti műveltség megszerzésében bírnak. Még *Pósta* Béla értekezett ezen a czímen: *A nagy magyar alföld régészeti felkutatásának föladatai*.

Végül a közgyűlés elhatározta, hogy a vasvármegyei kultúregyesület indítványára a múzeumi és könyvtári folyóirat eddig is tárgyalt kérdését napirenden tartják és kedvező helyzet mellett meg is valósítják. Ezután elhatározták, hogy Pécs város meghívására az 1907. évi közgyűlést ott fogják megtartani, mire a jegyzőkönyv hitelesítése után a közgyűlés *Wlassics* Gyula elnök zajos életével véget ért.

Ex-librisz kiállítás az Iparművészeti Múzeumban. Folyó évi május hó 23-án d. u. öt órakor nyílt meg *Molnár* Viktor államtitkár jelenlétében az *Országos Gyermekvédő Liga* könyvjegy-kiállítása. A liga ügyvezető elnöke *Edelsheim-Gyulai* Lipót báró, művészeti lelkesedéssel állott a kiállítás rendezésének élére, *Csányi* Károly és *Bartha* Ernő pedig tudással párosult ízlésének adta újabb jelét a beérkezett anyag kiválogatásánál és csoportosításánál. Nálunk ezelőtt három évvel volt az első ex-librisz-kiállítás, melyet akkor az Iparművészeti Múzeum rendezett.¹

Az Iparművészeti Múzeum kupolacsarnokában elhelyezett kiállításon magyar, osztrák, német, francia, németalföldi, svéd, angol, spanyol, orosz és amerikai művészek kétezer könyvjegye látható, eredeti rajzban, fa- és rézmet-

¹ V. ö. Magyar Könyvszemle. 1903. év. 234, 392 s. köv. II.

szetben, rézmarásban, kő- és fénynyomásban. A kiállítást a beküldők szerint osztályozták, mivel a nemzetek szerint való csoportosítás igen költséges lett volna. Balra az első két fülkébe helyezték el *Coudenhove-Breunner* grófné tizenkét táblából álló gyűjteményét, a melynek értékes darabjai közül is kitűnik a műkedvelő grófnő régi stílusban rajzolt könyvjegye. Ugyancsak tizenkét táblán van kiállítva *Dirner* Gusztáv dr. egyetemi tanár gyönyörű gyűjteménye, a melyben főképen a czímeres, pecsétalakú könyvjegy dominál; közöttük *Gambetta* ex-librisze.

Prüner Arnold huszonegy táblát küldött a kiállításra. Gyűjteményében a magyar művészeket *Basch* Árpád, *Bartha* Ernő, *Csányi* Károly, *Kürthy* György, *Mosonyi* Heilman, *Nagy* Sándor, *Údvari* Géza, *Vadász* Miklós és *Vesztróczy* Manó képviselik egy-egy finoman kidolgozott művel. Néhány tréfás könyvjegy látható itt *Ade* Matildtól, a Meggendorfer híres rajzolójától. Az *Elischer*-féle gyűjteményből hat tábla van kiállítva, melyeken legszebb a *Froschauer*-család könyvjegye, ifjú *Holbein* János műve. *Leiningen* Károly gróf gyűjteményében több híres művész alkotása látható. *Weissenbach* Iván báró tizennégytáblás gyűjteményében találjuk a német császár fiainak ex-libriszeit. *Speidel* Zoltán dr. tizenkét táblán állította ki gazdag gyűjteményét, melyben előkelő helyet foglalnak *Telkessy* Valér, *Mosonyi*, *Frecskai* és *Lakos* Alfréd művei. *Kozma* Lajos gyűjteményének legértékesebb darabja a *Walter Crane* saját ex-librisze. Az Iparművészeti Múzeum a *Sattler*-féle gyűjteményt állította ki.

A kiállítás rendezői elhatározták, hogy tekintettel az általános érdeklődésre, megalakítják az *Ex-librisz-Egyesület*-et, a melynek tagjai majd egymás között cserélik ki könyvjegyeiket.

A kiállítás egyik részében van elhelyezve *Glück* Frigyes iparművészeti gyűjteménye, a mely igazi művészeti látványosság. A katalógust *Craig* Gordon amerikai művész könyvjegye díszíti. Az ex-libriszekről *Nyitrai* József, a Glück-féle gyűjteményről *Csányi* Károly írt bevezető cikkelyt.

VÁLTOZÁSOK

a magyarországi nyomdáknál 1906. márczius 16-tól május 31-ig.

(Az egy csillaggal jelölt nyomdák hatóságilag nincsenek bejelentve. A két csillaggal jelöltek megszűntek.)

Budapest :

Ausländer Lajos és társai.
VI., Eötvös-u. 47.
**Berger Gyula és társai.
V., Honvéd-u. 10.
Berger Zsigmond és Schimek Ferencz. VII., Csömöri-ut 28.
Fekete Miksa Bernát és Utassy Béla. V., Markó-utca 5.

Keller György, Keller RICHÁRD és HUPPAN Gyula.
VII., Király-u. 95.
Kronstein Amália. VII., Valeró-u. 9.
Márkus Géza és Márkus Pál. V., Báthory-u. 20.
**Márkus Samu. V., Báthory-u. 20.
Pap Manó és Schwarz László. VI., Podmaniczky-u. 35.

Sinay Gusztávné született Adler Katalin. VII., Damjanich-u. 19.

Győr :

**Friedmann Sándor »Hungária« kny.
Nagybecskerek :
»Mercur« kny. (Gresics Szvetozár és fia Izidor.)
Nagyvárad :
*Vidor Manó.